

прегледни рад
достављен: 01. 11. 2023
прихваћен за објављивање: 25. 11. 2023
УДК 343.131.8
316.77:343.9
32.019.5:343.1

Ђорђе МАРЈАНОВИЋ*

ПОВРЕДА ПРАВА НА ПРЕТПОСТАВКУ НЕВИНОСТИ ИНФОРМАЦИЈАМА КОЈЕ СУ ОБЈАВЉЕНЕ НА ИНТЕРНЕТУ

Апстракт

Претпоставка невиности окривљеног у кривичном поступку подразумева да се ниједно лице у државама које су засноване на владавини права не може сматрати извршиоцем кривичног дела пре доношења правноснажне судске пресуде. Значај практичне примене претпоставке невиности је немерљив. Отуда, и не чуди што правни писци, у протеклом временском периоду, своју пажњу веома често посвећују анализи права на претпоставку невиности. Промене до којих долази у друштвеној стварности, изискују нова истраживања која ће указати на потенцијалне проблеме у остваривању права на претпоставку невиности. У овом раду бавимо се анализом одговорности средстава јавног обавештавања у случају повреде права на претпоставку невиности информацијама које се објављују на интернету. Актуелност ове теме произилази и из чињенице да је у току 2023. године у Републици Србији усвојен нови Закон о јавном информисању и медијима. Како је у протеклим годинама начин јавног информисања у битноме промењен, па се грађани све више информишу путем друштвених мрежа, поставља се питање да ли информације које се објављују путем истих могу повредити право на претпоставку невиности. Основни циљ овог истраживања јесте одговор на питање да ли је важећа правна регулатива у Републици Србији и судска пракса усклађена са променама у области јавног информисања у ситуацијама када на информацијама објављеним на интернету буде повређена претпоставка невиности.

Кључне речи: претпоставка невиности, интернет, средства јавног обавештавања, права личности.

* Сарадник у настави, Универзитет у Крагујевцу, Правни факултет, djmarjanovic@jura.kg.ac.rs, ORCID: 0000-0001-5238-7292

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Претпоставка невиности представља правни појам који је у правној доктрини, како оних држава који су засновани на европско-континенталном правном систему (Ненадић, 2020, 425; Бугарски, 2017, 53; Илић, 2012, 577) тако и оних који су засновани на англосаксонском правном систему (Павловић, 2022, 7; Picnali, 2014, 243), опште прихваћен. Ипак, појам претпоставке невиности противречан је сам по себи. Правне претпоставке подразумевају постојање чињеница које право унапред сматра доказаним, и које се сматрају највероватније тачним (Митровић, 2015, 291). Примера ради, у породичном праву једна од најзначајнијих претпоставки јесте претпоставка очинства детета (*Pater is est quem nuptiae demonstrant*). Породично право се служи овом претпоставком како нешто што најчешће бива у животу не би морало да се утврђује у сваком појединачном случају (Драшкић, 2007, 123). За разлику од претпоставке брачног очинства детета, претпоставка невиности успоставља се као средство ограничења апсолутне, арбитрерне државне власти (Миљуш, 2021, 81). Претпоставка невиности није подложна оцени, она постоји или не постоји (Миљуш & Ненадовић, 2023, 159). Иако се кривични поступак према неком лицу покреће због сумња да је то лице извршилац кривичног дела, ниједно лице се не сме сматрати кривим док се кривица не докаже правноснажном судском пресудом.

Закоником о кривичном поступку Републике Србије (у даљем тексту ЗКП) дефинисан је круг лица који је у обавези да поштује право на претпоставку невиности. Тај круг лица чине: *државни и други органи и организације, средства јавног обавештавања, удружења и јавне личности* (Законик о кривичном поступку Републике Србије, 2011, чл. 3). Круг лица који је обухваћен ЗКП одређен је на такав начин да су субјекти, који су у обавези да поштују претпоставку невиности, она лица која могу утицати на органе кривичног поступка. Поред утицаја на органе кривичног поступка, повреда права на претпоставку невиности од стране средства јавног обавештавања, за последицу може узроковати успостављање социјалне кривице. Социјално криво лице сноси све друштвене последице „учињеног дела“, том лицу прилепљена је етикета криминалца, и ослобађајућа судска пресуда неће омогућити да се његов живот настави без последица које су проузроковане вођењем кривичног поступка (Илић, 2017, 204).

Како се у протеклим годинама начин информисања грађана променио, па уместо традиционалне писане штампе, грађани до информација о актуелним догађајима све више долазе путем информација које се објављују на интернету, поставља се питање, да ли су важећа правна регулатива и судска пракса у овој области испратиле промене које су се десиле у овој области? У том смислу, на самом почетку овог рада анализирамо правну природу претпоставке невиности, како би исправним разумевањем исте утврдили могуће облике заштите овог права. У другом делу рада, аутор се бави анализом одговорности средстава јавног обавештавања у

случају повреде права на претпоставку невиности, указујући посебну пажњу на ситуације када долази до повреде права на претпоставку невиности на регистрованом и нерегистрованом интернет порталу, односно на оне ситуације код којих грађани путем својих објава на друштвеним мрежама прејудицирају кривицу неког лица. У трећем делу рада, бавимо се анализом грађанскоправних последица у случају повреде права на претпоставку невиности од стране средстава јавног информисања, указујући на поједине ставове судске праксе у предметима у којима је до повреде права на претпоставку невиности дошло на интернет страницама, а како би сагледали у коликој мери судови узимају у обзир специфичност да је до повреде права на претпоставку невиности дошло на информацијама које су објављене на интернету.

2. ПРАВНА ПРИРОДА ПРЕТПОСТАВКЕ НЕВИНОСТИ

У правној доктрини претпоставка невиности посматра се као универзално људско право, процесно начело, као и право личности. Примера ради, Европска конвенција за заштиту људских права и слобода у оквиру чл. 6, којим се нормира право на правично суђење у ставу 2. садржи и обавезу да се свако лице које је оптужено за кривично дело мора сматрати невиним све док се не докаже његова кривица на основу закона (Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, 1950, чл.6 ст.2). Уставом Републике Србије такође се јемчи право на претпоставку невиности (Устав Републике Србије, 2006, чл. 34 ст. 3). ЗКП у свом уводном делу садржи одредбу којом се претпоставка невиности предвиђа као право сваког лица све док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном судском пресудом (Законик о кривичном поступку Републике Србије, 2011, чл. 3.) У систематици ЗКП претпоставка невиности сврстана је у уводне чланове међу којима се могу препознати нека од основних начела кривичног поступка као што су: начело легалитета или начело *ne bis in idem*. Законодавац обликује положај окривљеног у кривичном поступку на такав начин да окривљени заджава домен своје апстрактне правне слободе (Илић et. al., 2018, 75).

Судска пракса у Републици Србији у поступцима који се воде ради накнаде нематеријалне штете која је проузрокована повредом права на претпоставку невиности током медијског извештавања, претпоставку невиности подводи под право личности (Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 218/22, од 13.07.2023 године; Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 42/22, од 5.5.2022. године; Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 238/21, од 15.07.2021. године). Једна од основних карактеристика права личности јесте да се кроз правне прописе не наводе сва права личности, па је на субјекту примене правних прописа задатак да донесе закључак о томе која права се могу сматрати правима личности. Лична добра настају и постоје или природним путем, тј. без сопствене радње лица или људском радњом сопственом или туђом или живљењем у друштву (Водинелић, 2023, 258). Преднацрт Грађанског

Законика Републике Србије садржи одредбу којом се указује да је право на достојанство личности право из којег произилазе сва друга права личности. Поједини аутори указују да елементи и правила примене претпоставке невиности као што су: *терет доказивања, стандард доказивања, привилегија против самоинкриминације, право на одбрану ћутањем, једнакост оружја, забрана стигматизације и нарушавање репутације* почивају на идеји забране инструментализације и манипулације окривљеног, односно обавези поштовања достојанства личности окривљеног (Nenadić, 2022, 38). Сходно наведеном можемо се сагласити са судском праксом, која у поступцима ради накнаде нематеријалне штете, претпоставци невиности пружа заштиту као праву личности тужиоца.

Иако се најчешће наводи као право окривљеног у кривичном поступку, претпоставка невиности је право које се може јавити и у још неким правним поступцима. Европски суд за људска права је, тумачивши право на претпоставку невиности, указао на потребу њеног поштовања и у поступцима који нису кривични ни по унутрашњем праву, ни по међународном праву, уколико ти кривични поступци садрже проглашење кривице у кривичном смислу. Такви поступци могли би бити прекршајни, управни или парнични поступци, у којима оптужени захтева накнаду за незаконито лишење слободе (Јакшић, 2006, 216).

3. ОДГОВОРНОСТ СРЕДСТАВА ЈАВНОГ ОБАВЕШТАВАЊА ЗБОГ ПОВРЕДЕ ПРАВА НА ПРЕТПОСТАВКУ НЕВИНОСТИ

Извештавање средстава јавног обавештавања о криминалитету у корелативном је односу са интересовањем грађана о извршеним кривичним делима. Поред тога што су грађани заинтересовани да читају вести из рубрике црне хронике, обавеза медија јесте да информишу грађане о догађајима о којима јавност има оправдан интерес да зна (Radio broadcasting company B92 AD v. Serbia, представка бр. 67369/16, пресуда ЕСЈП, 05.09.2023, пар. 93). Извештавањем медија о кривичним делима, току кривичног поступка, као и о изреченој кривичној санкцији, остварују се различити позитивни ефекти као што су: јачање поверења у правосудни систем, упознавање грађана са радњама које су законом инкриминисане као кривична дела, упозоравање на могуће опасности које би могле да произађу из поновног вршења кривичних дела, контрола законитости рада правосудних субјеката, указивање на проблем неконтролисаног ширења криминалитета.

Уколико би средства јавног обавештавања извештавала о кривичним делима противно правилима струке и противно прописима који регулишу делатност јавног информисања, позитивне стране медијског извештавања могле би бити умањене. Садржина информација коју би медији објавили, а која би повредила право на претпоставку невиности, јесте таква да се њом одређено лице представља као извршилац кривичног дела, а која је објективно подобна да створи свест код грађана

да је неко лице извршила кривичног дела (Пресуда Апелационог суда у Београду, ГЖЗ 320/22, 16.09.2022.). Последице које може изазвати медијско извештавање које повређује претпоставку невиности су различите. Страни аутори нарочиту опасност препознају у могућем утицају на судије поротнике (Creech, 2003, 327). Поред утицаја на органе поступка средства јавног обавештавања могу проузроковати ненадокнадиву штету лицу којем у току извештавања повреде право на претпоставку невиности. Медијско извештавање које повређује претпоставку невиности може проузроковати губитак друштвеног угледа, губитак посла, довести до поремећаја у породичном животу, што пре свега доводи до психичких болова код таквих лица.

ЗКП није дефинисано која се сва лица могу сматрати средствима јавног обавештења. Закон о јавном информисању и медијима садржи дефиницију појма медија, па се тако под медијем *подразумевају сва средства јавног обавештавања која речима, сликом, односно звуком преносе уреднички обликоване информације, идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији неодређеном броју корисника* (Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 35.). То су: *дневне и периодичне новине, сервис новинских агенција, радио и телевизијски програми и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања (уређивачки обликоване интернет странице)* (Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 35 ст. 2). Према претходно важећем Закону о јавном информисању и медијима, неопходан услов да би се неко средство јавног обавештавања сматрало медијем, била је регистрација (Закон о јавном информисању и медијима, 2014, чл. 29 ст. 2). Сада је тај услов изостављен. Према Закону о јавном информисању и медијима, медији нису: *интернет форуми, друштвене мреже и друге платформе које омогућавају слободну размену информација, идеја и мишљења, нити друге самосталне електронске публикације*, осим ако нису регистровани у Регистру медија (Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 37). За ове субјекте регистрација је нужан услов како би се сматрала медије.

Као спорно питање које може произиласити из тумачења ЗКП и Закона о јавном информисању и медијима појављује се питање да ли интернет портали традиционалних штампаних медија као и нерегистровани интернет портали који по својој природи обављају исту делатност као и регистровани интернет портали могу сматрати одговорним за повреду права на претпоставку невиности. Такође, као питање произилази и начин на који треба тумачити објаве на друштвеним мрежама и другим платформама, с обзиром на могући утицај који могу имати у формирању утиска о кривици неког лица пре правноснажне судске пресуде.

3.1 Повреда права на претпоставку невиности на регистрованом интернет порталу

Појава интернета у битноме је изменила начин дистрибуције информација од медија до лица која се информишу. Таква промена узрокована је погодностима које су

традиционални медији препознали у промени дотадашњег начина извештавања. Појава интернета омогућила је прилику да медији са својом публиком континуирано комуницирају, да о значајним дешавањима извештавају током целог дана, као и да остваре комуникацију са својим читаоцима који остављају своје коментаре. У складу са својом природом коју карактерише приступачност и капацитет складиштења, интернет је допринео доступности и олакшаној дистрибуцији информација (Вучковић, 2023, 60). Традиционални медији у свом интернет издању могу да усвоје нов начин обраде и представљања информације (Вучковић, 2021, 55).

Извештавање путем интернета има своје предности, међутим у ситуацијама када медији путем интернета повреде права лица о коме извештавају долази до тежих последица за то лице. У једном предмету из праксе Европског суд за људска права, медији су током 1994. године извештавали о саобраћајној несрећи коју је подносилац представке изазвао. Подносилац представке указао је у својој представи поднетој овом суду, да је након што је један часопис своја архивска издања учинио доступним у електронској форми његово име било доступно на интернету, а у контексту саобраћајне несреће коју је изазвао. Његово име остало је на интернет страницама туженог часописа у контексту овог догађаја до 2016. године када се ово лице обратило Европском суду за људска права (*Hurbain v Belgium*, представка бр. 57292/16, пресуда ЕЦПР, 22. 06. 2021). Европски суд за људска права је до сада неколико пута истицао специфичности интернет извештавања у односу на традиционалне штампане медије, па тако овај суд наводи *да информацијски и комуникациони канали који се разликује у односу на штампане медије подразумевају могућност складиштења информација и његовог ширења што доводи до већег нарушавања основних права и слобода* (*Hurbain v Belgium*, представка бр. 57292/16, пресуда ЕЦПР, 22. 06. 2021; *Editorial board of pravoye delo and Shtekel v Ukraine*, представка бр. 33014/15, пресуда ЕЦПР, 05.05.2011; *Delfi AS v Estonia*, представка бр. 64569/09, пресуда ЕЦПР, 22. 06. 2021). Перманента доступност информације на интернету доводи до штете сваки следећи пут када јој се буде приступило, док у случајевима када се стекну услови за уклањање таквих информација, исто може бити веома тешко (Кривокапић, 2016,281).

У односу на одговорност традиционалних штампаних медија, приликом утврђивања одговорности регистрованих интернет портала за повреду права на претпоставку невиности нема велики број разлика. Одређени број штампаних медија своју делатност сада обавља и путем интернета. Интернет портали који су у складу са законом регистровани сматрају се медијем па као такви без дилеме могу бити одговорни за повреду права на претпоставку невиности. Како смо малопре навели, нови Закон о јавном информисању и медијима, не захтева регистрацију као конститутивни услов да би се неко средство јавног обавештавања сматрало медијем. Уколико интернет портал повреди право на претпоставку невиности током свог извештавања положај оштећеног лица у парничном поступку није битно другачији.

Пасивно легитимисан у поступку за накнаду штете или за отклањање права личности биће исти субјекти као и у случају повреде права на претпоставку невиности од стране традиционалних штампаних медија. Законом о јавном информисању и медијима, одређено је, да је пасивно легитимисан у предметима, када тужилац тужбом захтева *утврђивање да је објављивањем информације повређена претпоставка невиности, пропуштање објављивања или забрана поновног објављивања информације којом се повређује претпоставка невиности, као и уништење записа којим је претпоставка невиности повређена главни и одговорни уредник* (Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 114) . Уколико је тужбени захтев усмерен ка *накнади штете било материјалне или нематеријалне*, пасивно легитимисани су: *новинар, одговорни уредник, издавач* (Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 124-125). Издавач одговара по основу објективне одговорности док уредник и новинар одговарају по основу доказане кривице.

3.2 Повреда права на претпоставку невиности на нерегистрованом интернет порталу и другим интернет страницама

Важећи ЗКП изоставио је из круга субјеката обавезних да поштују претпоставку невиности „и друга лица“ која су била обухваћена претходно важећим Закоником о кривичном поступку (Законик о кривичном поступку, 2001, чл.3 ст. 2). Законодавац је тиме тежио да успостави неопходну разлику између носиоца друштвене моћи који могу утицати на органе преткривичног и кривичног поступка и приватних лица (.Илић et. al., 2018, 77) На тај начин наметнута је додатна обавеза субјектима примене Законика о кривичном поступку у виду тумачења која су то сва лица обухваћена одредбом важећег ЗКП. У том смислу изазов представља тумачење неких интернет страница попут интернет блогова и форума, односно објава које остављају корисници друштвених мрежа. Такође, поставља се питање да ли се портали који нису регистровани у складу са Законом о јавном информисању и медијима, као медији, а суштински обављају исту делатност као регистровани портали, могу сматрати средствима јавног обавештавања. Проблем у тумачењу произилази из тога што законодавац у дефинисању круга субјеката који су у обавези да поштују претпоставку невиности, није употребио термин медији већ средства јавног обавештавања.

Када говоримо о друштвеним мрежама и блогovima, компаније су те које креирају платформу која омогућава комуникацију између неограниченог броја корисника (Кривокапић, 2016, 365). Појава друштвених мрежа проузроковала је да медији не буду једини субјекти који својим извештавањем могу да допиру до најшире јавности (Oster, 2017, 9). Као што смо претходно навели, основни мотив законодавца, да ограничи круг субјеката који могу повредити право на претпоставку невиности, био је прављење разлике између јавних и приватних изјава. Са појавом друштвених

мрежа и блогова тежина дефинисања круга субјеката који заиста представљају средства јавног обавештавања постаје отежана. Објаве приватних лица на друштвеним мрежама некада могу бити читаније од новинских чланака. Такође утицај таквих објава може некада бити већи од вести која је објављена у традиционалним медијима. Начин на који би приватно лице путем друштвених мрежа могло да утиче на доношење суда о нечијој кривици јесте примера ради објављивање наводних видео снимака са места извршења кривичног дела уз пропратни текст којим се неко лице означава као извршилац кривичног дела (Gimson, 2017, 135). Поједина страна истраживања указују на утицај прејудичарања нечије кривице у јавности на доношење судске одлуке (Tanoos, 2017, 1010), али и на ефикасност судског поступка (Бејатовић, 2017, 349). Објављивање наводних доказа који указују на нечију кривицу на друштвеним мрежама или кроз друге начине комуникација којима се прејудичира кривица неког лица, а које дозвољава друштвена мрежа, могли би проузроковати штету лицу и евентуално утицати и на органе кривичног поступка. Природа друштвених мрежа могла би утицати на „разарање“ претпоставке невиности (Gimson, 2020, 127).

Као спорно остаје питање да ли би лице које на друштвеним мрежама објави такав вид садржаја могло бити сматрано одговорним за повреду права на претпоставку невиности у складу са важећим одредбама ЗКП. Сматрамо да тумачењем важећих одредаба којима се дефинише круг субјеката који су у обавези да поштују претпоставку невиности не би могло закључити да је законодавац имао намеру да у тај круг лица укључи она лица која би путем објаве на друштвеним мрежама могла да повреди претпоставку невиности. Ипак, промене које би се могле десити у области медијског права које заговарају поједини аутори који се баве овом правном облашћу подразумевале би промене у схватању појма медија, према којима би појам медија морао да одговара новим медијским платформама (Вучковић, 2023, 59). По њима, нормативни појам медија који је приметан у важећем Закону о јавном информисању и медијима треба да буде замењен социолошким приступом који респектује дигиталну реалност. Та реалност означава да су новине, радио и телевизија као традиционална средства јавног обавештавања, замењена друштвеним мрежама као основним средством информисања грађана (Tubridy, 2020, 136). Након што би у области правне регулације медија дошло до промена, такав вид промена несумњиво би подразумевао и већи број субјеката који би био у обавези да поштује право на претпоставку невиности. Ипак, законодавац би приликом евентуалних будућих измена морао бити опрезан и морао би да уважи разлике које постоје између традиционалних медија и изјава које се дају путем друштвених мрежа (Oster, 2017, 11).

За разлику од друштвених мрежа, нерегистровани интернет портали који се баве информисањем грађана могли би се сматрати средствима јавног обавештавања, па као такви могли би бити и одговорни за повреду права на претпоставку невиности.

Иако Закон о јавном информисању и медијима, медије дефинише као средство јавног обавештавања, из самог законског текста се не може закључити да су медији једино средство јавног обавештавања. Уколико би једина разлика између регистрованог и нерегистрованог портала била регистрација, телеолошким тумачењем одредбе Законика о кривичном поступку закључили би да се нерегистровани интернет портали који се баве информисањем грађана требају сматрати одговорним за повреду права на претпоставку невиности. Према новом Закону о јавном информисању регистрација није нужан услов да би се неко сматрао медијем. Такође, Европски суд за људска права приликом тумачења чл. 10 Европске конвенције придаје значај изјавама које долазе од субјекта који немају статус новинара а који извештавају на сличан начин као што то раде регистровани медији (*Fatullayev v Azerbaijan*, представка бр. 40984/07, пресуда ЕЦПР, 4.10.2010; *Ružový Panter v Czech Republic*, представка бр. 20240/08, пресуда ЕЦПР, 02.05.2012; *Braun v Poland*, представка бр. 30162/10, пресуда ЕЦПР, 04.11.2014). На овај начин суд се креће у правцу материјалног а не формалног начина дефинисања медија.

4. СПЕЦИФИЧНОСТИ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПРИЛИКОМ ПОВРЕДЕ ПРАВА НА ПРЕТПОСТАВКУ НЕВИНОСТИ НА ИНТЕРНЕТ ПОРТАЛУ

Иако је претпоставка невиности правни појам који се пре свега односи на кривични поступак, у случају повреде овог права од стране средстава јавног обавештавања, најцелисходнији начин заштите јесте путем парничног поступка. За разлику од претходно важећег ЗКП, који је предвиђао санкцију у случају повреде права на претпоставку невиности (Законик о кривичном поступку, 2001, чл. 3 ст. 2), важећи ЗКП такву одредбу не садржи. Како се претпоставка невиности тумачи и као право личности, лицу коме је претпоставка невиности путем средстава јавног обавештавања повређена на располагању стоји грађанскоправни вид заштите. Субјекат коме је право на претпоставку невиности повређено од стране средстава јавног обавештавања у парничном поступку може да потражује или новачну накнаду нематеријалне штете или да путем неког другог средства тежити да отклони повреду права личности. Како смо се у овом раду фокусирали на оне ситуације када путем информација које се објављују на интернету долази до повреде права на претпоставку невиности, у овом делу рада пажњу ћемо посветити специфичностима које би суд требало да има у виду у поступцима када је до повреде права на претпоставку невиности дошло информацијама које су објављене на интернету.

Специфичан правни положај до којег долази услед након што штампани медији успоставе свој интернет портал који посебно региструју, проузроковао је да у неким ситуацијама тужиоци не праве разлику између ова два субјекта. Уколико је до повреде права на претпоставку невиности дошло на интернет порталу, тада се

судским захтевом не може тражити да суд обавезе дневни лист тог портала на радњу чињења којом се отклања повреда права личности уколико (Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 110/23, пресуда од 30.03.2023). Нови Закон о јавном информисању и медијима, изричито наводи да се самостално електронско издање сматра једним медијем ((Закон о јавном информисању и медијима, 2023, чл. 114).

Као што смо у претходном делу рада видели, једна од карактеристика интернета јесте могућност да уношењем података о личности у интернет претраживаче пронађемо вести које су објављене у претходном временском периоду, а у којима се спомиње конкретно лице. Да ипак у судској пракси не постоји увек потпуно разумевање специфичности повреде права личности на интернет порталу, илуструје нам пример у коме је суд усвојио тужбени захтев за утврђење повреде права на претпоставку невиности на интернет порталу, али га је одбио у делу којим се тражи уклањање информације са интернет портала. Тужилац је у спорној вести означен као помагач при троструком убиству, међутим суд је одбио захтев за уклањање информација са образложењем да се претежни део вести односи на извршиоце кривичног дела (Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 42/22, пресуда од 05.05.2022). На овакав начин суд је омогућио да свако лице претражујући име и презиме особе о коме се том приликом извештавало, може да пронађе вест чија је садржина повредила његово право на претпоставку невиности. Као што суд у једној ранијој судској пресуди исправно закључује, уколико се вест са интернет портала којом се повређује право личности не би уклонила, тиме би дошло до сталног доношења нематеријалне штете тужиоцу и сви други видови сатисфакције били би обесмишљени (Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 101/14, пресуда од 19.02.2014). Лице коме су интернет портали повредили право на претпоставку невиности има на располагању иста средства за отклањање повреде права личности као и лице коме је то учињено у штампаним медијима. Та средства предвиђена су Законом о облигационим односима, односно Законом о јавном информисању и медијима. Уважавајући специфичности повреду права личности, поједини аутори бавили су се правом на заборав као правним средством којима се може обезбедити уклањање личних података са интернета. Право на заборав је правно средство које за последицу има уклањање личних података са интернета. У теорији се наводи посебни, кривичноправни аспект права на заборав података о учињеним преступима, прекршајима, кривичним делима и осуђујућим пресудама (Андоновић & Прља, 2020, 102). Чињеница да је на интернет порталу једно лице наведено као извршилац кривичног дела јесте једна врста „виртуелног кривичног досијеа“ (Лучић, 2021, 160). Право једног лица да захтева уклањање оваквих информација са интернета произилази из права на информациону приватност, која подразумева да појединац у информационом друштву одлучује када, коме, колико и како ће да саопшти личне податке, водећи рачуна о својим правима и потребама као и о правима и потребама заједнице (Вилић, 2016, 24).

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Појава интернета која је проузроковала промене у области јавног информисања доводи у питање круг субјеката који је одговоран за повреду права на претпоставку невиности. У временском периоду почетка примене важећег Законика о кривичном поступку, грађани су се и даље претежно информисали преко штампаних медија. У том смислу, законодавац није имао у виду могућност смањивања граница разлике између читаоца и субјеката који креирају информације. Данас, разлике су све мање. Изјава сваког приватног појединца путем друштвених мрежа може имати различите врсте утицаја. Могуће је да приватна изјава буде читанија од вести која је објављена у традиционалном средству јавног информисања, док се може говорити и о изјавама које утичу и на правичност кривичног поступка.

У овом раду указали смо на специфичности које произилазе у оним ситуацијама када до повреде права на претпоставку невиности дође на интернет порталу. Основни закључак јесте да је Законик о кривичном поступку за сада усклађен са најновијим променама медијске регулативе. Применом важећих одредаба Законика о кривичном поступку и Закона о јавном информисању и медијима, може се утврдити одговорност за повреду права на претпоставку невиности уколико је информација објављена или на регистрованом или на нерегистрованом порталу. Међутим, како је интернет проузроковао одређене промене у области информисања као што су појава друштвених мрежа путем којих се грађани информишу, могуће промене до којих може доћи приликом будућих дефинисања појма медија, проузроковале би промене и у дефинисању круга субјеката који се могу сматрати одговорним за повреду права претпоставке невиности. За разлику од законодавца, судска пракса није у свим предметима показала разумевање за основне специфичности интернета, па у том смислу сматрамо да судска пракса треба да буде нарочито опрезна у погледу доношења закључака о последицама које су произашле приликом повреде права на претпоставку невиности информацијама које су објављене на интернету.

ЛИТЕРАТУРА

- Creech, K. 2003. *Electronic media law and regulation*. Oxford: University of Oxford;
- Gimson, R. 2017. *The impact of social media on the evolving concepts of the criminal defendant and the presumption of innocence*. PHD thesis. Brighton, University of Sussex;
- Gimson, R. 2020. *The mutable defendant: from penitent rights-bearing and beyond*. *Legal studies*, 40 (1), pp. 113-130;
- Miljuš, I., Nenadić, S. 2023. *Oportunitet na klackalici – od pretpostavke nevinosti osumnjičenog do presuđene stvari*. *Crimen: časopis za krivične nauke*, 14(2), pp. 154-170;

- Nenadić, S. 2022. Pretpostavka nevinosti i dostojanstvo ličnosti, *Studia, Iuridica, Montenegrina*, br. 4/22, pp. 25-41;
- Oster, J. 2017. *European and international media law*. Cambridge University Press;
- Picnali, F. 2014. Innocence and burdens of proof in english criminal law. *Law, probiality and risk*, 13(3-4) , pp. 243-257;
- Tanoos, A. 2017. Schelding the Presumption of innocence from pretrial media coverage. *Indiana Law Review*, 50 (3), pp. 997-1022;
- Tubridy, K. 2020. Facebook and a Fair Trial: Caution, Challenge and Contradiction. *Law, Technology and humans*, 2(1), pp. 135-151;
- Андоновић, С., Прља, Д. 2020. Основи права заштите података о личности, Београд: Институт за упоредно право;
- Бејатовић, С. 2017. Медији и ефикасност кривичног поступка, *Правосуђе и медији*, Београд, pp. 337-353;
- Бугарски, Т. 2017. Претпоставка невиности (садржина, обим и дејство у кривичном поступку) , Ревивија за криминологију и кривично право, 55(1), Београд, pp. 51-73;
- Вилић, В. 2016. Повреда права на приватност злоупотребом друштвених мрежа као облик компјутерског криминалитета. Докторска дисертација. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу;
- Водинелић, В. 2023. Увод у грађанско и стварно право. Београд: Правни факултет Универзитета Унион, Службени гласник;
- Вучковић, Ј. 2023. *Медијско право*, Ниш: Медивест;
- Вучковић, Ј. 2021. Дигитални медији и медијско законодавство, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу*, бр. 92, pp. 195-217;
- Драшкић, М. 2007. Оспоравање и утврђивање очинства пресудом на основу признања незаконита пракса београдских судова, *Анали Правног факултета у Београду*, 55(1), pp. 120-135;
- Илић, А. 2017. Медији и криминалитет, криминолошки аспект. Докторска дисертација. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду;
- Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С. & Трешњев, А. 2018. Коментар Законика о кривичном поступку, Београд: Службени гласник;
- Илић, И. 2012. Претпоставка невиности окривљеног и право на јавно информисање, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу*, бр. 61, pp. 572-584;
- Јакшић, А. 2006. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода: коментар. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и Удружења правника Србије;
- Кривокапић, Ђ. 2016. Сукоб закона надлежности који произилази из повреде репутације путем интернета. Докторска дисертација. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду;

Лучић, С. 2021. Право на заборав, *XXI век-век услуга и услужног права*, Крагујевац, pp. 151-166;

Миљуш, И. 2021. Начело једнакости „оружја“ у кривичном поступку. Докторска дисертација, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду;

Митровић, Д. 2015. Увод у право, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Ненадић, С. 2020. Претпоставка невиности као људско право: са посебним освртом на праксу Европског суда за људска права. Докторска дисертација, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду;

Павловић, М. 2022. Дефекти претпоставке невиности, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, бр. 10, pp. 3-17.

Правни прописи и судска пракса

Porodični zakon, „Sl. glasnik RS“ br. 18/2005, 72/2011- dr. Zakon i 6/2015;

Zakon o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93, "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 18/2020;

Zakonik o krivičnom postupku, „ Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US;

Zakonik o krivičnom postupku, „Sl. list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS", br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon, 72/2009 i 76/2010;

Закон о јавном информисању и медијима, „ Сл. гласник РС“ бр. 92/2023;

Закон о јавном информисању и медијима, „Сл. гласник РС“ бр. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 – аутентично тумачење;

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и свих њених протокола, „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“ бр. 9/2003, 5/2005 i 7/2005 и „Сл. гласник РС- Међународни уговори“ бр. 12/2010 i 10/2015;

Преднацрт Грађанског законика Републике Србије;

Пресуда Апелационог суда у Београду, ГЖЗ 320/22, 16.09.2022;

Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 101/14, пресуда од 19.02.2014;

Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 218/22, од 13.07.2023 године;

Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 395/22, пресуда од 25.05.2023;

Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 42/22, пресуда од 05.05.2022;

Пресуда Европског суда за људска права, *Braun v Poland*, представка бр. 30162/10, пресуда од 04.11.2014. Пресуда Апелационог суда у Београду, ГжЗ 110/23, пресуда од 30.03.2023;

Пресуда Европског суда за људска права, *Delfi AS v Estonia*, представка бр. 64569/09, пресуда од 22.06.2021;

Пресуда Европског суда за људска права, *Editorial bord of pravoye delo and Shtekel v Ukraine*, представка бр. 33014/15, пресуда од 05.05.2011;

Пресуда Европског суда за људска права, *Fatullayev v Azerbaijan*, представка бр. 40984/07, пресуда од 4.10.2010;

Пресуда Европског суда за људска права, *Hurbain v Belgium*, представка бр. 57292/16, пресуда од 22.06.2021;

Пресуда Европског суда за људска права, *Radio broadcasting company B92 AD v. Serbia*, представка бр. 67369/16, пресуда од 05.09.2023;

Пресуда Европског суда за људска права, *Ružovy Panter v Czech Republik*, представка бр. 20240/08, пресуда од 02.05.2012.

Djordje MARJANOVIĆ

Teaching Associate, University of Kragujevac, Faculty of Law

VIOLATION OF THE RIGHT TO THE PRESUMPTION OF INNOCENCE BY
INFORMATION PUBLISHED ON THE INTERNET

Summary

The presumption of innocence of the defendant in criminal proceedings implies that no person in states based on the rule of law can be considered the perpetrator of a criminal offense before a final court verdict is passed. The importance of the practical application of the presumption of innocence is immeasurable. Hence, it is not surprising that legal writers, in the past period of time, very often devote their attention to the analysis of law based on the presumption of innocence. Nevertheless, the changes occurring in social reality require new research that will indicate potential problems in exercising the right to the presumption of innocence. In this paper, we deal with the analysis of the responsibility of the media in case of violation of the right to the presumption of innocence by information published on the Internet. The topicality of this topic stems from the fact that in 2023 the new Law on Public Information and Media was adopted in the Republic of Serbia. As the way of public information has been significantly changed in the past years, and citizens are increasingly informed through social networks, the question arises whether the information published through them can violate the right to the presumption of innocence. The main goal of this research is to answer the question of whether the current legal regulations in the Republic of Serbia are aligned with the changes that have taken place in the sphere of public informatio

Key words: presumption of innocence, internet, mass media, personal rights.